

Handläggningen av två tvångsmedelsärenden vid åklagarkammaren i Karlskrona

Sammanfattning

Nämnden har granskat handläggningen av två tvångsmedelsärenden vid åklagarkammaren i Karlskrona i vilka åklagare beslutat att underlåta att underrätta enskilda om hemlig tvångsmedelsanvändning.

I ett av de granskade ärendena har åklagaren ansökt om och beviljats tillstånd till hemlig avlyssning avseende ett telefonnummer tillhörande en avliden målsägande. Enligt nämnden är det utifrån underlaget till ansökan tydligt att den hemliga avlyssningen varit avsedd att riktas mot samtliga tre misstänkta i ärendet. Såsom den aktuella ansökan utformats har den dock endast omfattat en av de misstänkta, vilket i sin tur lett till en ofullständig underrättelseprövning i förhållande till de två andra misstänkta i ärendet. Nämnden konstaterar att detta är en brist. Därutöver anser nämnden att åklagaren borde ha föreslagit att tillståndet till den hemliga avlyssningen skulle förenas med villkor, för att tillgodose intresset av att enskildas personliga integritet inte kränks i onödan.

I det andra ärendet har det funnits oklarheter avseende grunderna för en ansökan om hemlig kameraövervakning. Nämnden framhåller att grunderna för en ansökan om hemliga tvångsmedel är av central betydelse för om beslutet är rättsenligt och därför alltid bör framgå på ett tydligt sätt. Angående samma ärende uttalar nämnden att det är en brist att åklagaren med hänvisning till förundersökningssekretess felaktigt skjutit upp underrättelse till en enskild, vilket medfört att underrättelsen till denne har dröjt flera månader.

1. Bakgrund

Säkerhets- och integritetsskyddsmyndigheten (myndigheten) tar löpande emot underrättelser om beslut att underlåta att underrätta enskilda om hemlig tvångsmedelsanvändning.¹

Granskningen har omfattat två tvångsmedelsärenden som har handlagts av åklagare vid åklagarkammaren i Karlskrona där beslut fattats om att underlåta att underrätta enskilda om användning av hemliga tvångsmedel enligt 27 kap. rättegångsbalken (RB). Granskningen har syftat till att kontrollera om ärendena handlagts i överensstämmelse med lag eller annan författning.

Handlingarna i ärendena har hämtats in och granskats. Skriftliga frågor har ställts till åklagarkammaren.

2. Rättsliga utgångspunkter

2.1. Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation (hemlig avlyssning) under en förundersökning får, om det finns en skäligen misstänkt,² avse ett telefonnummer eller en annan adress eller viss elektronisk kommunikationsutrustning som under den tid som tillståndet avser innehas eller har innehaft av den misstänkte eller annars kan antas ha använts eller komma att användas av den misstänkte (27 kap. 18 a § tredje stycket 1 RB). Hemlig avlyssning får även avse en sådan adress eller kommunikationsutrustning som det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte har kontaktat eller kommer att kontakta (27 kap. 18 a § tredje stycket 2 RB).

I ett beslut att tillåta hemlig avlyssning ska det, när det finns skäl till det, anges villkor för att tillgodose intresset av att enskildas personliga integritet inte kränks i onödan (27 kap. 21 § sjätte stycket RB).

Vid hemlig avlyssning av ett telefonnummer som det finns synnerlig anledning att anta att en skäligen misstänkt har kontaktat eller kan komma att kontakta anses den hemliga avlyssningen riktas mot den misstänkte, och inte mot innehavaren eller användaren av numret som åtgärden avser. För att minska risken för intrång i den personliga integriteten för innehavaren av teledressen förordas därför i förarbetena till bestämmelsen att åklagaren och

¹ Se t.ex. 27 kap. 33 § rättegångsbalken och 14 b § förundersökningskungörelsen (1947:948).

² Hemlig avlyssning får även användas i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas, se 27 kap. 18 b § RB.

rätten i dessa fall bör meddela särskilda villkor för avlyssningen, exempelvis att endast inkommande telemeddelanden får avlyssnas.³

2.2. Hemlig kameraövervakning

Hemlig kameraövervakning mot en skäligen misstänkt får endast användas vid förundersökning om brott som kan föranleda hemlig avlyssning (27 kap. 20 b § första stycket RB). Det innebär att det som huvudregel krävs ett brott med två års fängelse som minimistraff (27 kap. 18 a § andra stycket RB). Hemlig kameraövervakning får också användas vid de brott som anges i en särskild brottskatalog eller vid ett brott med ett straffvärde som överstiger två års fängelse (den s.k. straffvärdeventilen). Sedan den 1 oktober 2023 finns det även en straffvärdeventil som gör det möjligt, bl.a. vid hemlig kameraövervakning, att beakta inte bara ett enskilt brotts straffvärde utan även, under vissa förutsättningar, en flerfaldig brottslighets samlade straffvärde (27 kap. 18 a § andra stycket 22 RB).

Ett grundläggande krav för att få använda hemlig kameraövervakning, liksom andra hemliga tvångsmedel, är att åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen. Hemliga tvångsmedel enligt rättegångsbalken syftar till att genomföra utredning och lagföring av brott som har begåtts och har således inte till ändamål att förhindra brottsliga gärningar.⁴

2.3. Underrättelse till enskild om hemlig tvångsmedelsanvändning

Den som är eller har varit misstänkt för brott ska som huvudregel underrättas om hemlig tvångsmedelsanvändning som han eller hon har utsatts för (27 kap. 31 § RB). Underrättelseskyldigheten omfattar inte bara den misstänkte utan också innehavaren av en teleadress eller kommunikationsutrustning som blivit föremål för hemlig avlyssning eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation (hemlig övervakning). Underrättelsen ska lämnas så snart det kan ske utan men för utredningen och senast en månad efter det att förundersökningen avslutades. Syftet med underrättelseskyldigheten är att ge den som utsatts för ett hemligt tvångsmedel möjlighet att i efterhand bedöma vilket integritetsintrång som åtgärden har inneburit, bevaka sin rätt och reagera mot vad han eller hon kan anse ha varit en rättsstridig åtgärd.⁵

Det finns dock ett antal undantag från underrättelseskyldigheten. Ett viktigt undantag är om det råder förundersökningssekretess eller viss annan sekretess

³ Prop. 2002/03:74 s. 38–39 och 49.

⁴ Prop. 2013/14:237 s. 95 f. och prop. 1988/89:124 s. 42. Se även Lindberg, Gunnel, Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas? 5 uppl., Norstedts Juridik 2022, s. 569.

⁵ Prop. 2006/07:133 s. 30.

för uppgifterna. I sådana fall ska underrättelsen skjutas upp till dess att sekretess inte längre gäller (27 kap. 33 § första stycket RB). Enligt den reglering som gällde vid tidpunkten för handläggningen av de aktuella tvångsmedelsärendena behövde någon underrättelse inte lämnas om det på grund av sekretess inte kunde lämnas någon underrättelse inom ett år från det att förundersökningen avslutades (27 kap. 33 § andra stycket RB).⁶ I de fall åklagaren med hänvisning till sekretess beslutar att underlåta underrättelse är åklagaren skyldig att underrätta nämnden om sitt beslut (14 b § andra stycket förundersökningskungörelsen).

3. Nämndens iakttagelser och bedömning

3.1. En ansökan om tillstånd till hemlig avlyssning av målsägandens telefonnummer

3.1.1 Brister i ansökan vad avser angivelse av misstänkta och efterföljande underrättelsehantering

I ett av de granskade tvångsmedelsärendena har åklagaren, i en förundersökning avseende ett allvarligt brott, ansökt om och beviljats tillstånd till hemlig avlyssning avseende telefonnummer tillhörande tre skäligen misstänkta. I samma ärende har åklagaren även ansökt om och beviljats tillstånd till hemlig avlyssning avseende ett telefonnummer tillhörande en avlidne målsägande (27 kap. 18 a § tredje stycket 2 RB).

I underlaget till ansökan om hemlig avlyssning avseende målsägandens telefonnummer anges bl.a. att det finns misstanke om att kontakter har skett mellan målsäganden och de tre misstänkta före brottet. Åklagarens ansökan om och rättens tillstånd till aktuell åtgärd har emellertid endast omfattat misstänkt nr 1, dvs. inte de andra två misstänkta i ärendet. Vidare framgår av underrättelserna till nämnden och övriga handlingar i ärendet att det beträffande den hemliga avlyssningen avseende målsägandens telefonnummer endast gjorts en underrättelseprövning i förhållande till misstänkt nr 1.

På fråga om bl.a. varför aktuell ansökan om hemlig avlyssning endast omfattat misstänkt nr 1 har ansvarig åklagare uppgett i huvudsak följande. Misstänkt

⁶ Sedan den 1 juli 2024 gäller i stället att om det på grund av sekretess eller risk för men för utredningen inte har kunnat lämnas någon underrättelse inom ett år och sex månader från det att tvångsmedelsanvändningen avslutades, ska frågan om underrättelse prövas slutligt. En underrättelse ska då bara lämnas om sekretess inte längre gäller och om det kan ske utan men för utredningen.

nr 1 var huvudmisstänkt i ärendet, men ansökan avseende målsägandens telefonnummer borde möjligen även ha gjorts gentemot de två andra misstänkta. Beslutet att enbart underlåta att underrätta misstänkt nr 1 var en konsekvens av att ansökan enbart kom att avse denna person.

Som nämnden tidigare uttalat åligger det åklagaren att utforma ansökan så att den både uppfyller de formella kraven på vad ett tillstånd ska innehålla och ger korrekta förutsättningar för prövningen.⁷ Enligt nämnden är det utifrån underlaget till ansökan tydligt att den hemliga avlyssningen varit avsedd att riktas mot samtliga tre misstänkta i ärendet. Såsom den aktuella ansökan utformats har den dock endast omfattat en av de misstänkta, vilket i sin tur lett till en ofullständig underrättelseprövning i förhållande till de två andra misstänkta i ärendet. Nämnden konstaterar att detta är en brist.

3.1.2 Avsaknad av villkor

Beträffande den hemliga avlyssningen avseende målsägandens telefonnummer har åklagaren inte föreslagit att tillståndet ska förenas med begränsande villkor. Ansökan och tillståndet har avsett historiska uppgifter om telemeddelanden under tre månader. På fråga från nämnden varför villkor inte föreslagits har ansvarig åklagare uppgett att ansökan avsåg hemlig avlyssning i förfluten tid och att ett noggrant övervägande gjordes när tidsperioden valdes för att ansökan inte skulle göras mer omfattande än nödvändigt. Åklagaren har även uppgett att den hemliga avlyssningen i ärendet inte gav någon nytta i utredningen.

Som nämnts ovan anges i förarbetena att det i fråga om hemlig avlyssning av en teleadress tillhörande annan än den misstänkte ofta finns anledning att ange särskilda villkor för avlyssningen.⁸ I fråga om sådan hemlig avlyssning har nämnden vidare uttalat att villkor som utgångspunkt behöver anges, oaktat att det inte finns något uttryckligt krav på detta i lagstiftningen.⁹

Enligt nämndens mening har det i det aktuella ärendet funnits skäl för åklagaren att föreslå villkor för att tillgodose intresset av att enskildas personliga integritet inte kränks i onödan, t.ex. om att det vid granskningen ska sorteras bort uppgifter som avser kontakter med andra än de misstänkta.

⁷ Se t.ex. nämndens uttalande den 17 september 2025 "Uttalanden med anledning av ett omfattande ärende enligt preventivlagen" (dnr 60-2025).

⁸ Prop. 2002/03:74 s. 38–39 och 49.

⁹ Se nämndens uttalanden den 20 februari 2024 "Fråga om hemlig avlyssning i visst avseende" (dnr 137-2023) och den 10 december 2025 "Hemlig avlyssning i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brott" (dnr 133-2024).

3.2. En ansökan om hemlig kameraövervakning och underrättelse till enskild

3.2.1 Oklarheter avseende grunderna för ansökan

Av handlingarna i det andra granskade tvångsmedelsärendet framgår såvitt nu är av intresse följande. Åklagaren har bl.a. ansökt om och beviljats tillstånd till hemlig kameraövervakning mot en skäligen misstänkt person. I ansökan och tillstånd har grovt bedrägeri angetts som grund för tvångsmedelsanvändningen.

Mot bakgrund av att det av underlaget till ansökan varit svårt att utläsa bl.a. vilket eller vilka konkreta brott som legat till grund för ansökan om hemlig kameraövervakning har frågor ställts till ansvarig åklagare.

Åklagaren har uppgett i huvudsak följande. Den konkreta brottsmisstanken bestod i att den misstänkte hade varit häktad för flera fall av grovt bedrägeri och alltjämt var misstänkt för flera fall av grovt bedrägeri. Det bedömdes att vart och ett av brotten hade utgjort ett led i en brottslighet som hade utövats systematiskt samt att straffvärdet för brotten skulle uppgå till över två års fängelse. Möjligen kunde detta ha tydliggjorts ytterligare i ansökan.

Enligt nämnden saknas det i och för sig anledning att ifrågasätta att det funnits rättsliga förutsättningar för att använda hemlig kameraövervakning. Att ansökan har gjorts med stöd av straffvärdesventilen för flerfaldig brottslighet (27 kap. 18 a § andra stycket 22 RB) har emellertid framgått först efter frågor till åklagaren. Underlaget till ansökan ger dessutom till viss del sken av att syftet med tvångsmedelsanvändningen varit framåtsyftande, dvs. att utreda eller förhindra eventuella framtida brott.

Mot bakgrund av det anförda vill nämnden framhålla att grunderna för en ansökan om hemliga tvångsmedel är av central betydelse för om beslutet är rättsenligt. De bör därför alltid framgå på ett tydligt sätt. I det aktuella ärendet har det, enligt nämndens mening, funnits brister i det avseendet.

3.2.2 Felaktig underrättelsehantering i förhållande till annan än misstänkt

Av handlingarna i ärendet framgår, såvitt nu är av intresse, följande beträffande underrättelsehanteringen. I samband med att åtal väcktes underrättades den misstänkte om all hemlig tvångsmedelsanvändning som denne varit föremål för, bl.a. hemlig övervakning avseende ett telefonnummer som tillhörde den misstänktes anhörige (27 kap. 19 a § tredje stycket 2 RB). I förhållande till den misstänktes anhörige har åklagaren inlett en underrättelseprövning och med hänvisning till förundersökningssekretess fattat beslut om att skjuta upp underrättelse om den hemliga övervakningen.

Åklagaren har sedan fattat ytterligare ett beslut om att skjuta upp underrättelse och en dryg månad senare fattat beslut om att avbryta underrättelseprocessen för att starta upp en ny.

Efter frågor från nämnden har åklagaren uppgett att den anhörige rätteligen borde ha underrättats om den hemliga övervakningen eftersom den misstänkte underrättades om åtgärden. Åklagaren har även gett in en handling där det framgår att den anhörige numera har underrättats. Underrättelsen är daterad sju månader efter det att åtal väcktes i det aktuella ärendet.

Enligt nämnden är det en brist att åklagaren med hänvisning till förundersökningssekretess felaktigt skjutit upp underrättelse till den anhörige, vilket medfört att underrättelsen till denne har dröjt flera månader. Nämnden konstaterar att bristen har åtgärdats och att den enskilde numera har underrättats om den hemliga övervakningen.

4. Beslut

Med detta uttalande avslutas ärendet.

På Säkerhets- och integritetsskyddsnämndens vägnar

Cecilia Klerbro

I avgörandet har deltagit: Cecilia Klerbro (ordförande), Anti Avsan, Anna Ekström, Charlotta Bjälkebring Carlsson, Matheus Enholm, Jon Karlfeldt, Robert Lisborg, Helene Odenjung och Per Schöldberg (enhälligt).

Föredragande: Emma Manestam

Expedition till:

Åklagarkammaren i Karlskrona

För kännedom till:

Åklagarmyndigheten, tillsynsavdelningen